

שאלות החכם ונוסח המקרא

I. דברים פרק ו, כ-כא

נוסח המקרא של בעלי המסורה

כי יישאלך בנק מחר לאמר מה קעדות והחקים והמשפטים אשר צוה יקוץ אלתינו אתם:

נוסח הגדה

בגדי ארבעה בניים ובירה תורה. אחד חכם, ואחד רשות, ואחד פם, ואחד שאינו יודע לשאול. חכם מה הוא אומר? מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה לנו אלתינו אתם? ואף אם אמר לו בהלכות הפסח: אין מפטירין אחר הפסח אפיקוּן.

רשות מה הוא אומר? מה העדקה הזאת לכם? לכם - ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל בפרט בערך. ואף אם הדרה את שמי ולא אמר לו: בעבור זה עשה לנו בצעתי מצרים. לי - ולא לו. אילו הנה שם, לא הנה נגאל.

מכילתא דרבנן ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה יח

מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' **אותנו** (דברים ו כ) נמצאת אמר ארבעה בניים הם אחד חכם ואחד רשות ואחד פם ואחד שאינו יודע לשאול. חכם מה הוא אומר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלתינו אותנו אף אתה פתח לו בהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. רשות מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם ולא לו ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל וכפר בערך אף אתה הקה את שינויו ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי בצעתי מצרים (שמות יג ח) לי ולא לך אלו היה שם לא היה נגאל.

תלמוד ירושלמי (ונציה) מסכת פסחים פ"י ה"ד

תני ר' חייה בגדי ארבעה בני דיברה תורה בן חכם בן רשות בן טיפש בן שאינו יודע לשאל בן חכם מהו אומר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה יי' אלתינו אותנו אף אתה אמר לו בחזק יד הוציאנו יי' מצרים מבית עבדים בן רשות מהו אומר מה העבודה הזאת לכם מה הטורה הזאת שתאם מטריחין עליינו בכל שנה ושנה מכיוון שהוציא את עצמו מן הכלל אף אתה אמר לו בעבור זה עשה יי' לי לי עשה לאותו האיש לא עשה אילו היה אותו האיש במצרים לא היה ראוי להיגאל ממש

פנוי משה מסכת פסחים פרק י הלכה ד

וגיה כי יישאלך בנק מחר לאמר מה זאת דורש הוא כאן לחשוב שאלה של בן חכם בפ' ואתנן והיה כי יישאלך בנק מחר לאמר מה העדות וגוי ובכתוב נאמר אשר צוה ה' אלתינו אתכם אלא שהחכם ניכר בשאלתו ואינו רוצה לומר אתכם ואומר אותנו שלא להוציא עצמו מן הכלל

Septuagint

6:20 Καὶ ἔσται ὅταν ἐρωτήσῃ σε ὁ νιός σου αὐτοῖον λέγων· τί ἔστι τὰ μαρτύρια καὶ τὰ δικαιώματα καὶ τὰ κρίματα, ὅσα ἐνετείλατο Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ἡμῖν

6:20 And it shall come to pass when thy son shall ask thee at a future time, saying, What are the testimonies, and the ordinances, and the judgments, which the Lord our God has commanded **us**?

Vulgata

6:20 cum interrogaverit te filius tuus eras dicens quid sibi volunt testimonia haec et 6:20 caerimoniae atque iudicia quae praeceperit Dominus Deus noster **nobis**

And when thy son shall ask thee to morrow, saying: What mean these testimonies, and ceremonies and judgments, which the Lord our God hath commanded **us**?

אָרִי יִשְׂאַלְיָנֶךָ בָּרֶךָ מַחָר לְמַיְמָר מֵאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וְקִימָה וְדִינָה דְּפָקִיד יוֹי אֱלֹהֵינוּ יִתְכּוֹן:

ארום ישילנך ברך מחר למיימר מה סהדיותא וקיימיא ודיניא דפקיד יי' אלקנא יתכוּן

ארום ישאלון יתכוּן בNICON למכור למיימר מה סהדיותה וקיימיה וסדרי דיניה די פקד יי' אלהן יתכוּן:

Onqelos

Pseudo-Jon.

Neofiti

II. שיבויי נוסח בין ספרי המסורה ודברי חז"ל

תשובה גאנונית קדמונית סימן עח (לרב האי גאון)

הוזכרנו לתשובה אدونינו בפסקים שמיצינו בתלמוד ואינם במקרא וכמודמה חס ושלום שמחהשין זה את זה וככתבנו מהם אילו ב' לידע טעמן בהן ... יבהיר לנו אדוןינו תשובהם יפה יפה:

דע שלא היו הרים טוענים בפסק שהריה משנויותיהם כמה תורה הם יגעים שלא תחלף משנת חכם זה במשנת חכם אחר וכל אחד ואחד מזדקק לומר בלשון רבו וכל שכן דברי תורה ומקרא אלא שאתה צrik לעין בכל דבר שישתק לך כיצד עיקרו אם טעות סופר הוא או שיטפה דתלמידאי תרביツאי שלא היו בקיין או דבר שנאמר בתחילת שלא בתורת פסוק ...

ספרדי דברים פיסקא שנן

(כז) מעונה אלהי קדם, שלשה ספרים נמצאו בעזורה אחד של מעונים ואחד של היא היא ואחד נקרא ספר זעוטמים באחד כתיב מעון אלהי קדם ובשניים כתיב מעונה אלהי קדם, בטלו הרים את האחד וקיימו השניים, באחד כתיב תשעה היא ובשניים כתיב אחד עשרה היא בטלו הרים את האחד וקיימו את השניים באחד כתיב וישלח את זעוטם בני ישראל, ואל זעוטם בני ישראל, ובשניים כתיב (שמות כד ה) וישלח את בני ישראל (שם /שמות כד יא) ואל אצילי בני ישראל בטלו הרים את האחד וקיימו את השניים. ומהתחת זרעות עולם, מלמד שארץ ישראל היא תקפה של עולם. ויגרש מפניך אויב, אלו שבחרו לאסיה. ויאמר השם, אלו יושבי ארץ ישראל.

שבת נה:

ゴפא, אמר רב: פנה לא חטא... פנה לא חטא. אלא הא כתיב אשר ישכנן! - וישכנן כתיב. - והכתיב (שמות א' ב) אל בני כי לא טובה השמעה! - אמר רב נחמן בר יצחק: בני כתיב. והכתיב מעברים! - אמר רב הונא בריה דבר יהושע: מעברים כתיב. והכתיב בני בילע! מותך שהיה לו לפנהס למחות לחפני ולא מיחה - מעלה עליו הכתוב כאילו חטא.

רש"י שבת נה: - והוא כתיב מעברים, אמר רב הונא בריה דבר יהושע מעברים כתיב - קשה עניינית שם החכם הנזכר כאן, כי אומר אני שטעות גדול הוא, ולא גרסין לה להא מילחא, שהרי בספרים מוגדים כתיב מעברים וגם במסורה הגדולה במקום שמנויין שם כל התיבות לדלא כתיב בהן יו"ד וקוורין - ולא נמנה זה, והם מנויין על פי החשובן ...

תוספות שבת נה: - מעברים כתיב - הש"ס שלנו חולק על ספרים שלנו שכותב בהם מעברים וכן מצינו בירושלמי בשמשון והוא שפט את ישראל ארבעים שנה מלמד שהיו פלשתים יראים ממנו כי שנה אחר מותו כמו בחיו ובכל ספרים שלנו כתיב כי שנה (שופטים טז).

במדבר פרק ז פסוק א

ויהי ביום כלות משה לחקים את המשכן וימשח אותו ויקדש אותו ואת כל כליו ואת המזבח ואת כל כליו וימשחם ויקדשם אֶתְּם:

רש"י: ויהי ביום כלות משה – כלת כתיב, יום הקמת המשכן היה ישראל ככל הנכנשת לחופה:

סנהדרין ד.

בית שמא – דתנן: בית שמא אומרים: כל הניתני על מזבח החיצון שננתן במתנה אחת – כיפר, (שנאמר בדברים יב) ודם זביחך ישפך). ובחטא שתמי מתנות. ובית הלל אומרים: אף בחטא, שננתן במתנה זאת כיפר. ואמר רב הונא: מי טעםא דבית שמא – (ויקרא ד) קרנת קרנת קרנת – הרי כאן שש, ארבע למצויה, ושתיים לעכבר. ובית הלל אומרים: קרנות קרנת, קרנת – הרי כאן ארבע, שלש למצואה וחתמת לעכבר.

חדושי הר"ן שם: קרנת קרנות. ממשע מפורש מהכא דלפום גمرا צrik להיות בס"ת קרנות בו"ו בפרשת כשבה דיחיד, וככתבו מקצת מפרשים ז"ל שכתו בשם הר"ר שלמי ז"ל שלא כתיב קרנות לא במכחוב ולא במסורה וא"כ הוא צ"ע, ויש כיווץ בזה ביום כלות משה שלם ורבותינו אמרו דכלת כתיב, וכן לבני הפליגשים מלא ורבותינו אומרים פלגים חסר, וככתב הרשב"א ז"ל דהא הוא פלוגתא דמדיינאי ומערבי בפלוגתא בגין אשר ובן נפתלי ובכל מקום שהוא מוחלקות בספרים אמרו במס' ספרים שהולכים אחר הרוב: